

A síknyomtatás legfőképp a papíros alapú nyomtatásban (könyvek, folyóiratok, plakátok) terjedt el a litográfia alkalmazása miatt. Ennek elkészítése és nyomtatása igen alapos, többoldalas leírás közben bontakozik ki az olvasó előtt, amelyet az egyes munkafázisokról készített sok-sok ábra magyaráz. A szitanyomtatás, bár vannak előzményei, a 20. század „neveletlen gyermeke”. Legfőképp a reklámban, iparban, kereskedelemben alkalmazták, s csak a tömegkultúrának a művészetbe emelésével került az alkotók érdeklődésének körébe.

A kötet sok-sok, itt nem említendő érdekességet is tartalmaz. Nyelve, témáinak logikus megközelítése, az illusztrációk változatossága és szépsége a legjobb ismeretterjesztő hagyományokat képviseli úgy, hogy még a szakember számára is tartogat meglepetéseket.

BUDA ATTILA

*(Műszaki Kiadó, Budapest, 2003,
302 oldal, 12 000 Ft)*

**KÓS KÁROLY – SZENTIMREI
JUDIT – NAGY JENŐ – F. HALAY
HAJNAL – FURU ÁRPÁD:**

Torockói népművészet

„Nincs egy tája Erdélynek, melyről többet írtak s a festészek több képet alkottak volna, mint ez” – írta

Torockóról 1854-ben Kóváry László. A Nyugati-érchegység lábánál fekvő aranyoszekei bányászok már a 19. században felkeltette a kutatók figyelmét. Az első megbízható leírás Orbán Baláztól származik, aki az 1870-es évek elején járt Torockón. Azóta sokan követték példáját. A 2002-ben megjelent kötet a 20. századi jelentős felmérések eredményeit tárja elénk. Kós Károly, Nagy Jenő és tanítványuk, F. Halay Hajnal a Művészettörténeti Intézet kutatócsoportjának tagjaként végzett gyűjtőmunkát Torockón 1947 és 1956 között. Szentimrei Judit a 70-es években már egy megváltozott faluképpel találkozott, Furu Árpád pedig a bányászváros építészetről és a jelenlegi restaurálási folyamatról ír.

Kós Károly a torockói vasművességet tanulmányozza dolgozatában. Az alapos illusztrációkkal ellátott szöveg nemcsak olyan technikai furcsaságokra világít rá, hogy mi a disznófoghúzó, a csecskarika, a tűzikutya vagy a faásó-papucs, hanem szociológiai és művészeti vonatkozásai is vannak. A hagyományos mesterségek leírása kapcsán az olvasó képet kap a torockói bányászok, szénégetők, kohósok, kovácsok mindennapjairól és ünnepeiről, a kereskedelemről és a község mezőgazdaságáról. A vasmunkák, kapuk, ablakrácsok, ajtóhúzó elemzések pedig az iparművészet különleges megnyilvánulási formájával találkoznak.

A nők feladata volt a kézimunka. A híres torockói szőttesek, varrottások, hímzések leírásával Szentimrei Judit foglalkozik. Ezt egészíti ki F. Halay Hajnal csipkéről szóló tanulmánya. A két néprajzkutató hasonló eljárással közelíti meg témáját: idősebb torockói asszonyokkal készített interjúk tárják fel a hagyományos munkafolyamatokat. A még fellelhető tárgyi anyag analízise, a rajzok, fotók alátámasztják a két elméletet. Szentimrei szerint a torockói hímzés talán csak a kalotaszegihez fogható magas színvonalú kézimunka, amely formában és technikában egyaránt a régi úrihímzéseket követi. F. Halay Hajnal pedig bebizonyítja, hogy az egykori bányavároska asszonyai beépítették népviseletükbe az Európa-szerte közkedvelt, igen fáradtságosan elkészíthető vert csipkét.

„A torockói öltözetet más magyar népi öltözetekhez viszonyítva éppen az életkor és az alkalom szerinti változatosság jellemzi” – írja Nagy Jenő a népviseletet elemző cikkében, amely egyúttal képet nyújt a népszokásokról és egy sajátos hagyományrendszeréről is. A nők hajviselete, a férfiak bajusz- és szakállformája ugyanannyira árulkodott a korról, a társadalmi és anyagi helyzetről, mint a ruházat és a lábbeli. A történeti háttér, a kontextusba helyezés itt is adott: a férfiak öltözete a székely népviseletet idézi, a női ingek, réklik eredetijét az erdélyi nemesasszonyok ruhatárában találjuk. A tanul-

mány szerzője volt az utolsó, akinek módjában állt még mindennapi öltözetként látni a ma már csak ünnepi alkalmakkor előkerülő ruhadarabokat.

Furu Árpád, a Torockó Értékvédő Program vezetője, a műemlékvédő szemével vizsgálja a népi építészet remekeit. Torockó négyévszázados építészeti kultúráját a kettősség jellemzi: a Kárpát-medence jellemző házrendszereihez sorolható ugyan, ám a 18. századi jobbagházak és a 19. századi klasszicista polgári épületek sajátos építésmódja, díszítése kizárólag erre a tájegységre jellemző. A tanulmány a falustruktúra és az egyedi épületek szerkezeti leírása, a díszítések és feliratok elemzése által alapos képet nyújt a hajdani és mai Torockóról. A helyreállítási folyamat szakmai színvonaláról árulkodik az a tény, hogy a kezdeményezés 1999-ben elnyerte az Europa Nostra műemlékvédelmi díjat.

A társadalmi, gazdasági tényezők mellett a torockóiak hagyomány szeretete tette lehetővé e népművészeti és építészeti örökség megőrzését. A 20. század második felében hanyatló település ma ismét fejlődésnek indult. A népművészeti hagyaték értékeinek felismerése és a felvirágzó turizmus következtében Torockó remélhetőleg visszanyeri hajdani fényét.

PAP VERA ÁGNES

(*Kriterion Kiadó, Kolozsvár, 2002*)